

Examen VWO 2018

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

tijdvak 1

maandag 28 mei

09.00 - 12.00 uur

Erratum bij vraag 13, 14 en 15: In het examen bij vraag 13, 14 en 15 kan gebruik gemaakt worden van afbeelding 1 op papier. Het betreft hier een uitvergrote versie van afbeelding 1 op het scherm. Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Vergeet niet je op te zetten!

Klik op 'Start' om te beginnen.

Start ▶

Tijdens het examen kun je de volgende knoppen gebruiken:

 ingesproken tekst

 regelen van het volume

 uitleg van het programma

  ga een pagina terug of verder

  ga naar het begin of het einde van het examen

Voor het openen van bronnen gebruik je de volgende knoppen:

 afbeelding

 geluidsfragment

 tekst

 filmfragment

 filmfragment vergroten. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het vergroten.

 filmfragment verkleinen. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het verkleinen.

Hiernaast kun je testen of het beeld en geluid goed functioneren.

Dit examen bestaat uit drie blokken met in totaal 30 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 63 punten te behalen.
Voor elke vraag staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Soberheid en verfraaiing in architectuur en muziek

Blok 2: Het zelfbewustzijn van de burgerij in de zeventiende-eeuwse Republiek

Blok 3: Hollywood of Dogma: Special effects en muziek in films

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 Soberheid en verfraaiing in architectuur en muziek

Dit blok gaat over soberheid en verfraaiing in architectuur en muziek in de middeleeuwen, de zeventiende eeuw en aan het begin van de twintigste eeuw.

Vanaf de elfde eeuw bouwde de Kerk in West-Europa grote kathedralen. Voor de financiering van deze bouwactiviteiten had de Kerk verschillende bronnen van inkomsten.

(3p) Noem drie bronnen van inkomsten die de Kerk in die tijd had.

Op afbeelding 1 zie je de kathedraal van Chartres uit de dertiende eeuw. Afbeelding 2 is een foto van het interieur. Op afbeelding 3 zie je de Mariaschrijn uit Chartres: een reliekhouder met daarin het kleed dat de heilige Maria gedragen zou hebben bij de geboorte van Christus.

Door het constructie-principe van deze gotische kathedraal wordt de schittering en pracht van het interieur benadrukt.

(2p) - Noem het constructie-principe van gotische kathedralen en - leg uit op welke manier dit principe bijdraagt aan de schittering en pracht van het interieur.

De hang naar verfraaiing zoals in de gotische kathedralen, kent een parallel in de ontwikkeling van de kerkmuziek. In geluidsfragment 1 hoor je het gezang *Sederunt Principes* dat dateert van rond 1200 en destijds werd uitgevoerd in de Notre-Dame in Parijs. In de kerkmuziek werden in Parijs destijds vernieuwingen geïntroduceerd ten opzichte van het gregoriaans.

(2p) Noem twee van deze vernieuwingen aan de hand van geluidsfragment 1.

Op afbeelding 4 zie je de omslagen van drie evangelieboeken. Op afbeelding 5 zie je een reliekschrijn uit het begin van de dertiende eeuw in de Dom van Keulen. De schrijn zou stoffelijke resten van de Drie Koningen bevatten. Afbeelding 6 toont een detail waarop te zien is dat de Drie Koningen geschenken aanbieden aan het pasgeboren Christuskind.

Voor het vervaardigen van deze kerkschatten zijn goud, zilver en edelstenen gebruikt. Deze materialen zijn kostbaar en zeldzaam en daardoor benadrukken ze de bijzondere waarde die men toekende aan een relik of evangelieboek.

(2p) Leg voor nog twee eigenschappen van de gebruikte materialen uit hoe de waarde van het relik of boek ermee wordt benadrukt.

De Franse cisterciënzer abt Bernardus van Clairvaux (1090-1135) schreef:

"De kerk schittert door haar wandversiering en lijdt behoefte in haar armen. Ze bedekt haar stenen met goud en laat haar zonen naakt in de steek. Met wat aan de behoeftigen ontnomen werd, dient men de ogen van de bezittenden! De nieuwsgierigen vinden in de kerk wat hun behaagt, maar de hongerlijders vinden er niets, dat hen ondersteunt."

Een van de bezwaren die Bernardus van Clairvaux had tegen het vertoon van pracht en praal was dat de Kerk daarmee de armen in de steek liet.

(2p) Noem nog twee bezwaren van Bernardus tegen het vertonen van pracht en praal in de kerk.

In de middeleeuwen waren er al verschillende hervormingsbewegingen in de Kerk, zoals die van Bernardus van Clairvaux. Pas in de zestiende eeuw was er sprake van een grote hervorming die de Kerk niet kon bedwingen: de reformatie.

Op afbeelding 7 zie je de Haarlemse Sint-Bavokerk op een schilderij van Pieter Saenredam. Deze van oorsprong katholieke kerk werd in de zestiende eeuw in gebruik genomen door protestanten. Zij verwijderden veel versieringen en beelden en richtten de kerk opnieuw in. Zij plaatsten onder andere geornamenteerde gebedsborden (afbeelding 8) en rijk versierde preekstoelen (afbeelding 9).

(1p) Geef aan op welke manier het versierde meubilair op afbeelding 8 en 9 aansluit bij de reformatie.

Van oudsher speelde een deel van het openbare leven zich af in kerken. Het schilderij op afbeelding 10 toont een moeder met een kind en mensen die in de kerk lopen. Links achter de pilaar zie je een orgel.

Hoewel het orgel niet in de protestantse dienst gebruikt mocht worden, bleef het wel in de kerken.

(1p) Geef aan waarom, vanuit de protestantse visie op het christelijk geloof, het orgel NIET in de dienst gebruikt mocht worden.

Het orgel kreeg in de zeventiende eeuw een functie die aansloot op het openbare karakter van de kerken.

(1p) Geef aan welke nieuwe functie dat was.

In geluidsfragment 2 en 3 hoor je twee uitvoeringen van Psalm 24. Geluidsfragment 2 is een uitvoering volgens de oorspronkelijke melodie zoals aangegeven in het Geneefs psalter, een protestants liedboek uit circa 1562. In geluidsfragment 3 hoor je de bewerking van componist en organist Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621).

Ondanks de calvinistische herkomst van dit lied werden bewerkingen, zoals deze van Sweelinck, meestal niet geschikt bevonden voor uitvoering in de Republiek tijdens de protestantse eredienst.

(2p) Geef aan de hand van geluidsfragment 3 twee redenen waarom deze bewerkingen daarvoor NIET geschikt werden bevonden.

Discussies over soberheid tegenover verfraaiing speelden rond 1900 ook een grote rol in de architectuur.

Op afbeelding 11 en 12 zie je het Haus am Michaelerplatz uit 1910 van de architect Adolf Loos. Hij ontwierp het als een winkelpand: een herenmodezaak op de onderste twee etages met daarboven appartementen. Loos was voorstander van het bouwen volgens het principe van 'form follows function', hij maakte dan ook geen gebruik van ornamenten in zijn ontwerp.

(3p) Geef nog drie voorbeelden waarmee je aantoont dat bij het Haus am Michaelerplatz sprake is van 'form follows function'.

Adolf Loos was een fel tegenstander van ornamentiek. Het toepassen van ornamenten in architectuur noemde hij in 1908 'misdadig'.

(2p) Geef twee redenen waarom Loos ornamentiek veroordeelde.

De pleidooien tegen ornamentiek van Adolf Loos en tegen pracht en praal van Bernardus van Clairvaux bevatten in hun kern een overeenkomst.

(1p) Geef aan wat deze overeenkomst is.

Blok 2 Het zelfbewustzijn van de burgerij in de zeventiende-eeuwse Republiek

Dit blok gaat over calvinisme en het groeiende zelfbewustzijn van de burgerij in de zeventiende-eeuwse Republiek dat tot uitdrukking kwam in schilderkunst, dans en theater.

Op afbeelding 1 zie je het schilderij *Groepsportret van een musicerende familie* van Jan Miense Molenaer uit ca. 1635. Het is vermoedelijk een zelfportret van de schilder (staand, rechts) met zijn familie. Op het schilderij zijn ook afgebeeld: twee halfbroers, vier broers en drie zussen. De portretten op de achtergrond zijn (hoogstwaarschijnlijk) van de ouders.

Familieportretten zoals op afbeelding 1 hingen in de huizen van rijke burgers vaak in ruimtes waar bezoek werd ontvangen.

(2p) Geef twee redenen waarom familieportretten juist in deze ruimtes werden gehangen.

In het *Groepsportret van een musicerende familie* heeft het musiceren (naar men aanneemt) een symbolische betekenis. Het musiceren kan hier symbool staan voor een belangrijke waarde van het protestantisme.

(1p) Geef aan voor welke waarde het musiceren hier symbool staat.

Achter de op het oog alledaagse voorstellingen van zeventiende-eeuwse schilderijen gaat vaak een diepere, moraliserende betekenis schuil. Zo heeft het musiceren een symbolische betekenis. Een ander voorbeeld is het bellenblazende jongetje (rechts in beeld): de vluchtigheid van de zeepbellen verwijst naar memento mori of 'gedenk te sterven'.

(3p) Geef nog drie voorbeelden van symbolische verwijzingen in de voorstelling.

Geef daarbij steeds aan welke moraliserende betekenis ze hier hebben.

Op afbeelding 2 zie je het schilderij *De dansles* van Pieter Codde uit 1627.

De vermogende burgerelite in de Republiek legde een groot zelfbewustzijn aan de dag. Het was voor deze burgers om verschillende redenen van belang om te leren dansen.

(2p) Geef twee redenen waarom het leren dansen van belang was, gelet op hun status.

In filmfragment 1 zie je een menuet, een gezelschapsdans die in de zeventiende eeuw populair was. Het kunnen dansen van een menuet vergde de nodige oefening, omdat het een complexe dans is.

(2p) Geef aan, met een voorbeeld van beweging én een voorbeeld van ruimte, wat deze dans complex maakt.

Met het aantreden van Govert Bidloo in de directie van de Amsterdamse Schouwburg in 1681 kreeg de programmering een mondain karakter dat aansloot op de wensen van de burgerelite. Bidloo programmeerde opera, ballet en spektakelstukken.

Bidloo bewerkte het drama *Faëton* van Joost van den Vondel tot een spektakelstuk. Op afbeelding 3 zie je een scène uit dit drama. Met zijn bewerking haalde Bidloo zich de kritiek op de hals van leden van het intellectuele dichtgenootschap Nil Volentibus Arduum.

Op basis van de uitgangspunten van Nil Volentibus Arduum en het schimpdicht (tekst 3) kunnen verschillende kritiekpunten op Bidloos *Faëton* geformuleerd worden.

(2p) Formuleer twee van deze kritiekpunten. Geef daarbij telkens aan met welk uitgangspunt van Nil Volentibus Arduum, Bidloos *Faëton* conflicteerde.

Protestantse predikanten keerden zich fel tegen de uitvoeringen van opera en ballet.

(2p) Geef twee bezwaren van deze predikanten tegen ballet en opera.

Ondanks felle protesten vanuit de hoek van protestantse predikanten kwam het niet tot een verbod van ballet en opera in de Schouwburg van Amsterdam.

(2p) Geef twee verklaringen waarom het NIET tot een verbod kwam.

Blok 3 Hollywood of Dogma

Dit blok gaat over special effects en muziek in films.

In december 1895 werd in een café in Parijs de eerste openbare filmvoorstelling gegeven. In de jaren na die eerste filmvoorstelling werd het nieuwe medium verder ontwikkeld. De Franse goochelaar en cineast Georges Méliès (1861-1938) had hierin een belangrijk aandeel.

Filmfragment 1 komt uit de korte film *Le chevalier mystère* (De mysterieuze ridder) uit 1899. Hoewel Méliès' werk nog in een negentiende-eeuwse traditie stond, vormde hij een voorbeeld voor (latere) filmmakers.

(3p) Geef een verklaring waarom Méliès een voorbeeld vormde voor (latere) filmmakers. Onderbouw je verklaring door vervolgens twee voorbeelden te geven uit filmfragment 1.

In de filmindustrie die zich vanaf de jaren 1920 ontwikkelde in Hollywood, speelden special effects een belangrijke rol.

De film *King Kong* uit 1933 wordt gezien als een mijlpaal in de filmgeschiedenis op het gebied van special effects. In filmfragment 2 zie je een scène uit het eind van de film, waarin de reuzengorilla wordt opgejaagd.

(2p) Geef twee redenen waarom in films special effects worden ingezet. Geef bij elke reden een voorbeeld uit filmfragment 2.

De beelden in filmfragment 2 worden ondersteund door de muziek. Zo wordt een (stijgend) motiefje herhaald terwijl King Kong naar de top klimt.

(3p) Geef nog drie voorbeelden van de wijze waarop de muziek de beelden ondersteunt. Noem bij elk voorbeeld eerst de muziek en vervolgens het beeld.

De muziek voor *King Kong* werd geschreven door Max Steiner. Hollywood deed omstreeks 1930 vaak een beroep op in Europa geschoolde componisten zoals Steiner. Veel van deze componisten waren beïnvloed door expressionistische muziek.

De filmmuziek van *King Kong* is niet puur expressionistisch, maar bevat wel kenmerken van expressionistische muziek. Zo worden onverwachte ritmische accenten gebruikt om verrassing te benadrukken.

(3p) Noem nog drie muzikale kenmerken van expressionistische muziek in filmfragment 2. Geef per kenmerk aan welke functie het heeft in de film.

1

3

2

Vanaf de jaren negentig werd er steeds vaker gebruikgemaakt van computers bij het maken van films. Waar in een film als *King Kong* een reuzengorilla nog door middel van een schaalmodel en stop-motion tot leven werd gewekt, zijn de dinosaurussen uit de film *Jurassic Park* (Steven Spielberg, 1993) voor een groot deel met de computer geanimeerd. Filmfragment 3 komt uit het eind van deze film.

Het gebruik van computeranimaties bemoeilijkt het spel voor (echte) acteurs, want tegenspelers (de dino's) ontbreken. Zo is het lastig om je positie in de ruimte te bepalen: het is de vraag waar je precies moet staan en hoe ver je handelingen moeten reiken.

(2p) Beschrijf nog twee elementen van het acteren die bemoeilijkt worden door het ontbreken van tegenspelers.

In het filmfragment zie je hoe de hoofdpersonen worden bedreigd door twee agressieve dinosaurussen (Velociraptors). Ze worden gered door de komst van een reusachtige Tyrannosaurus, die op zijn beurt de Velociraptor aanvalt.

De emotionele omslag die de entree van de Tyrannosaurus teweegbrengt, wordt ondersteund door de muziek. Deze omslag (rond 0 minuut en 30 seconden) draait muzikaal gezien om de tegenstelling tussen atonale elementen en tonale elementen.

**(2p) Leg op basis van een kenmerk van ATONALE muziek uit waarom deze muziek past bij de scène vóór de omslag.
Leg op basis van een kenmerk van TONALE muziek uit waarom deze muziek past bij de scène ná de omslag.**

In 1995 stelde een groep Deense filmmakers, onder wie Lars von Trier, een manifest op onder de naam Dogme95 (tekst 3). Zij keerden zich tegen de overdaad aan special effects en filmmuziek uit films als *Jurassic Park*.

In filmfragment 4 zie je een scène uit *Dancer in the Dark*, een film uit 2000 van Lars von Trier. Hoofdpersoon Selma repeteert voor een musical bij een plaatselijk amateurgezelschap. De scène is volgens 'de eed van zuiverheid' van Dogma uit de hand gefilmd.

(3p) Beschrijf twee effecten op de filmbeelden die ontstaan door het 'uit de hand filmen'. Geef vervolgens aan welk doel Dogma beoogde met deze manier van filmen.

Von Trier overtrad regelmatig zijn eigen Dogma-regels. *Dancer in the Dark* speelt zich niet af in het hier en nu en Von Trier doorbrak het realisme met nadrukkelijk kunstmatig vormgegeven scènes.

Een voorbeeld van het laatste zie je in filmfragment 5. Collega Jeff heeft ontdekt dat Selma bijna blind is en confronteert haar daarmee. Selma zingt dan *I've seen it all*. Deze scène is nadrukkelijk kunstmatig qua spel en geluid.

(4p) Geef twee voorbeelden van kunstmatigheid van het spel en twee voorbeelden van kunstmatigheid van het geluid.

Het invoegen van de kunstmatige musicalscène die je ziet in filmfragment 5 past bij de inhoud van deze scène.

(1p) Leg dit uit.

Tien jaar na de oprichting besloot Von Trier samen met zijn medeoprichters dat Dogme95 opgeheven moest worden. In datzelfde jaar werd er een remake van *King Kong* (Peter Jackson) uitgebracht. In filmfragment 6 zie je een scène uit deze film.

Een bekende uitspraak van Lars von Trier is: "Een film moet zijn als een steen in je schoen." Gesteld kan worden dat Dogma-films hieraan voldoen vanwege de filmstijl, maar Hollywoodfilms zoals *King Kong* uit 2005 niet.

**(2p) Leg uit waarom Dogmafilms wél aan deze uitspraak voldoen en Hollywoodfilms niet.
Betrek beide filmstijlen in je antwoord.**

Dit was de laatste vraag van het examen.

Klik op of als je de vragen nog eens wilt langslopen.

Klik op de knop 'stoppen' als je klaar bent.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Einde